

DOMINIK BOSAK

ANALIZA MODLITWY EUCHARYSTYCZNEJ H KOŚCIOŁA ANGLII

ANALYSIS OF THE EUCHARISTIC PRAYER H OF THE CHURCH OF ENGLAND

Abstract. The article is dedicated to the analysis of one of the eucharistic prayers of the Church of England, which is Eucharistic Prayer H. It is the shortest eucharistic prayer among all others included in the main volume of Common Worship. The structure of the Prayer presents dialogical pattern, and this is one of the elements that makes the prayer unique among other eucharistic prayers of the Church of England. The dialogical character supports understanding of the Eucharist as an event that is celebrated in the community and by the community, against individualistic tendencies. A fundamental aspect of the Prayer is its theocentric character. The text shows that God the Father is at the center of the Eucharistic prayer, for He is the primary addressee of the Prayer. An important issue related to the Prayer is also its deep relation with the Tradition of the Church. The analysis of the text confirms that the content of the Prayer is strongly based on the Bible and the theology of the Church Fathers. Even though this fundamental heritage is preserved, the Prayer receives innovative solutions which bring freshness to the liturgy of the Church of England.

Keywords: Christ; dialogue; Eucharist; Church of England; eucharistic prayer.

Ruch liturgiczny w Kościele, którego szczytowy okres przypada na wiek XX, w przypadku Kościoła katolickiego zaowocował reformą liturgii w czasie Soboru Watykańskiego II (1962-1965). Był on jednak obecny również w innych wyznaniach chrześcijańskich. Z kwestiami wokół reformy liturgicznej zmagał się między innymi Kościół Anglii (*Church of England*), który należy do Wspólnoty Anglikańskiej (*Anglican Communion*). Kościół Anglii wraz z arcybiskupem Canterbury pełni funkcję jednoczącą dla całej Wspólnoty, jest Kościołem Matką – założycielem, z którego wyodrębniły się pozostałe Kościoły anglikańskie¹.

Mgr lic. DOMINIK BOSAK – doktorant w Katedrze Teologii Dogmatycznej, Akademia Katolicka w Warszawie, ul. Dewajtis 3, 01-815 Warszawa; adres do korespondencji: e-mail: dominikbosak70@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5365-1606>.

¹ Por. Mark Chapman, *Anglicanism. A very short introduction* (New York: Oxford University Press, 2006), 4.

Do XX wieku liturgia Kościoła Anglii ograniczała się do jednej księgi liturgicznej, jaką była Księga Wspólnych Modlitw (*The Book of Common Prayer*, dalej *BCP*), po raz pierwszy wydana w 1549 roku. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku Mszału Rzymskiego do czasów reformy Soboru Watykańskiego II, również *BCP* zawierała tylko jedną uniwersalną modlitwę eucharystyczną². Tymczasem wiek XX przyniósł wyraźne zmiany w tej kwestii. Był to czas zwielokrotnionych wysiłków zmierzających w kierunku dokonania reformy liturgicznej w Kościele Anglii. W rezultacie podjętych starań pojawiły się alternatywne księgi liturgiczne obok *BCP*. Pierwszym kompletnym opracowaniem nowych tekstów liturgicznych była wydana w 1980 roku księga *Alternative Service Book* (dalej *ASB*)³, która wyróżniała się bardziej elastycznym podejściem do liturgii względem *BCP* (1662), co przejawiało się między innymi pojawieniem się nowych modlitw eucharystycznych, z których część napisana została z zastosowaniem uwspółcześnionej angielszczyzny⁴. Mankamentem księgi *ASB* było natomiast to, że akcent położony został przede wszystkim na uwspółcześnienie liturgii, co w efekcie doprowadziło do wyraźnego zbagatelizowania dotychczasowego dziedzictwa liturgicznego⁵. Następnie zaś w roku 2000 efektem prac komisji liturgicznej Kościoła Anglii była wydana nowa seria tomów liturgicznych dla Kościoła Anglii pod nazwą *Common Worship* (dalej *CW*), która przejęła rolę *ASB* jako alternatywy dla *BCP* (1662)⁶. W stosunku do *ASB*, nowa kolekcja *CW* otrzymuje po pierwsze drobne modyfikacje strukturalne. Po drugie pojawia się w niej znacznie większa baza źródłowa⁷. Gdy zaś chodzi o Eucharystię, to zmiany dotyczą głównie uzupełnień, w mniejszym stopniu redukcji⁸. Ważną kwestią jest również to, że *CW* w umiejętny sposób łączy w sobie elementy tradycji i kreatywności. Jest przykładem tego, że rzeczy nowe i stare mogą pozostawać względem siebie koherentne (por. Mt 13,52). W tym sensie seria *CW* jest doskonalszym dziełem od *ASB*. Trzeba także podkreślić,

² *The Book of Common Prayer* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 252-259.

³ Księgę *ASB* poprzedziły trzy wdrożeniowe oraz krótkoterminowe wydania, których publikacja była efektem długotrwałych prac komisji odpowiedzialnej za przygotowanie alternatywnych form sprawowania Eucharystii w Kościele Anglii. Były to po pierwsze Series 1 (1966), następnie Series 2 (1967-68) i w końcu Series 3 (1973-78), w której po raz pierwszy teksty liturgiczne zostały przełożone na język współczesny.

⁴ Por. Mark Earey, *Finding Your Way Around Common Worship: A Simple Guide* (London: Church House Publishing, 2011), 2.

⁵ Por. Jeremy Fletcher, *Communion in Common Worship. The Shape of Orders One and Two* (Cambridge: Grove Books Limited, 2000), 8.

⁶ Por. Earey, *Finding Your Way Around Common Worship*, 2-3.

⁷ Fletcher, *Communion in Common Worship*, 4; 7.

⁸ Tamże, 7.

że *CW* pozostaje jednak kontynuatorem fundamentalnej tendencji wyznaczonej przez *ASB*, w której chodzi o urozmaicenie i zdynamizowanie liturgii Kościoła Anglii⁹.

Mniej obecna w literaturze polskojęzycznej liturgia i teologia eucharystyczna Kościoła Anglii skłoniła nas do podjęcia opracowania, które przybliży wybrane elementy liturgii oraz teologii tegoż Kościoła. W tym celu w niniejszym opracowaniu podjęta zostanie analiza jednej z obecnych modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii, jaką jest Modlitwa eucharystyczna H (*Eucharistic Prayer H*). Modlitwa ta weszła do powszechnego użytku z dniem 3 grudnia 2000 roku, stając się częścią głównego tomu *CW: Services and Prayers for the Church of England*¹⁰. Jest używana w czasie sprawowania Eucharystii w strukturze pierwszej (*Order One*)¹¹. Modlitwa eucharystyczna H jest najkrótszą modlitwą spośród pozostałych modlitw eucharystycznych, jakie zawarte są we wspomnianym tomie *CW*. Całość liczy zaledwie czterdzieści cztery wersy tekstu. Modlitwa z założenia przeznaczona jest do użycia podczas sprawowania Eucharystii przy udziale mniejszej liczby wiernych¹², chociaż wyjątkowo dopuszcza się jej stosowanie również przy okazji bardziej formalnych uroczystości¹³. Warto podkreślić również to, że modlitwa ta nie jest skierowana do konkretnej grupy wiekowej¹⁴, dzięki czemu można powiedzieć, że jest ona typem uniwersalnej modlitwy eucharystycznej.

1. DIALOG WPROWADZAJĄCY

The Lord be with you

All **and also with you.**

Lift up your hearts.

All **We lift them to the Lord.**

Let us give thanks to the Lord our God.

All **It is right to give thanks and praise**¹⁵.

Pan z wami

Wszyscy **i również z Tobą.**

W górę serca.

Wszyscy **Wznosimy je do Pana.**

Dziękujmy Panu, naszemu Bogu.

Wszyscy **Ślusznie jest dziękować i chwalić Go.**

⁹ Tamże, 8-9.

¹⁰ Colin Buchanan and Charles Read, *The Eucharistic Prayers of Order One* (Cambridge: Grove Books Limited, 2000), 3.

¹¹ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England* (London: Church House Publishing, 2000), 157.

¹² Por. Mark Earey and Gilly Myers, ed., *Common Worship Today: An Illustrated Guide to Common Worship* (London: HarperCollinsPublishers, 2001), 176.

¹³ Por. tamże, 177.

¹⁴ Por. tamże.

¹⁵ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 204.

Modlitwa eucharystyczna H rozpoczyna się rozbudowanym dialogiem między przewodniczącym Wieczery Pańskiej i wiernymi zgromadzonymi na sprawowaniu liturgii eucharystycznej. W ten sposób początek modlitwy wskazuje na jedność wszystkich obecnych, którzy gromadzą się w imię Pańskie po to, aby składać Bogu wspólne dziękczynienie¹⁶. Dialog przed prefacją, poprzez obecne w nim wyznanie wiary w Bożą obecność oraz wzajemne pozdrowienie się w imię Boże, jakie znajduje się u progu niniejszej Modlitwy, od początku wprowadza wiernych w nastrój modlitewnego skupienia, równocześnie wskazując na to, że to Bóg znajduje się w centrum modlitwy eucharystycznej.

Anglikański liturgista G. Dix zauważa, że fragmenty dialogu wprowadzającego: „w górę serca” oraz „wznosimy je do Pana” są wezwaniami o czysto chrześcijańskiej genezie¹⁷. Po raz pierwszy pojawiają się u Hipolita Rzymskiego w Tradycji Apostolskiej z początku III wieku. Tym samym widać, że dialog przed prefacją, jaki został zastosowany w Modlitwie eucharystycznej H, zawiera w sobie elementy starożytnej tradycji liturgicznej Kościoła. Dix zauważa, że wspomniane wezwania charakteryzują się wymiarem eschatologicznym. Jego zdaniem, ich treść wskazuje na to, że rzeczywistość celebrowanej Eucharystii wykracza poza ramy teraźniejszości, a dzięki temu swoim zasięgiem ujmuje także perspektywę eschatologiczną, do której Bóg powołał człowieka¹⁸.

Inną kwestią wartą podkreślenia jest to, że początek Modlitwy eucharystycznej H koncentruje się wokół kwestii dziękczynienia. Podobnie jak to ma miejsce w przypadku żydowskich form dziękczynienia, z których wyłonił się dialog rozpoczynający chrześcijańską modlitwę eucharystyczną, również tutaj uczestnicy są wezwani do tego, aby dziękować Bogu za dzieła, jakich dokonał w historii. W ten sposób dziękczynienie Bogu ukazane zostaje jako temat przewodni Modlitwy eucharystycznej, podobnie jak ma to miejsce w całej Eucharystii¹⁹.

Ponadto dialog przed prefacją wskazuje również na wspólnotowy charakter Modlitwy eucharystycznej H. Jedną z istotnych prawidłowości dotyczących sprawowania Eucharystii jest to, że wspólnie przeżywana modlitwa, jaka ma

¹⁶ Por. *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 158; *The Eucharist: sacrament of unity. An occasional paper of the House of Bishops of the Church of England* (London: Church House Publishing, 2001), nr 17.

¹⁷ Por. Gregory Dix, *The Shape of the Liturgy, New Edition* (London: Bloomsbury Publishing Plc, 2005), 126.

¹⁸ Por. tamże, 126-127.

¹⁹ Por. Anglican-Roman Catholic International Commission (ARCIC), *Agreed Statement on Eucharistic Doctrine 1971*, nr 5, w: http://www.prounione.urbe.it/dia-int/arcic/doc/e_arcic_eucharist.html (14.06.2021).

miejsce w liturgii eucharystycznej, prowadzi w rezultacie do pełniejszego spotkania człowieka z Bogiem. Stwierdzenie to uzasadnione jest przyjęciem koncepcji, w której zakłada się, iż każdy uczestnik liturgii wnosi do całej wspólnoty własne doświadczenie Boga, dzięki czemu poszerza się granica wspólnego doświadczenia wszystkich uczestników liturgii²⁰. Tym sposobem w czasie sprawowania liturgii eucharystycznej tworzy się przestrzeń do lepszego poznania Boga przez wszystkich w niej uczestniczących. Reprezentantami powyższego założenia są między innymi profesor teologii analitycznej i egzegezy J. Cockayne oraz profesor filozofii chrześcijańskiej D. Eford, którzy wyrażają przekonanie, iż we wspólnocie Bóg otrzymuje przestrzeń do tego, aby objawić się człowiekowi w głębszym wymiarze tego kim jest²¹. Według autorów opracowania poświęconego serii *CW*, rzeczywistość ta dokonuje się w każdej Eucharystii, na której w imię Chrystusa gromadzi się Lud Boży:

*By engaging with God with other people, we have an opportunity to come to know more of God and come to share more of his world, and so come to know him better*²².

(„Poprzez nawiązywanie relacji z Bogiem w łączności z innymi ludźmi, otrzymujemy szansę na to, aby dowiedzieć się więcej o Bogu, podzielić Jego doświadczenie i lepiej poznać Jego samego”).

Tym samym wspólnotowy charakter, jaki pojawia się w dialogu wprowadzającym do Modlitwy eucharystycznej H, wyraża przekonanie o tym, że liturgia eucharystyczna nie jest indywidualną modlitwą każdego, lecz wspólnym spotkaniem z Bogiem²³.

2. PREFACJA

*It is right to praise you, Father, Lord of all creation;
in your love you made us for yourself.*

*When we turned away
you did not reject us,
but came to meet us in your Son.*

*All **You embraced us as your children
and welcomed us to sit and eat with you***²⁴.

Ślusznie jest chwalić Cię Ojcze,

Panie całego stworzenia

W swojej miłości stworzyłeś nas dla siebie.

Gdy odwróciliśmy się od Ciebie

Ty nie odrzuciłeś nas,

lecz przyszedłeś spotkać nas w swoim Synu.

*Wszyscy **Ty przygarnąłeś nas jako swoje***

dzieci i zaprosiłeś nas, abyśmy siedzieli

i jedli z Tobą.

²⁰ Por. Joshua Cockayne and David Eford, „Common Worship”, *Faith and Philosophy* 35(2018), 3: 311.

²¹ Por. tamże.

²² Tamże, 314.

²³ Por. Frederick William Worsley, *The theology of the Church of England* (New York: E.P. Dutton & Co., 1913), 123.

²⁴ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 204.

Następnie Modlitwa eucharystyczna H przechodzi do prefacji, co jest standardową sekwencją przyjętą w modlitwach eucharystycznych. Sam termin „prefacja” w swoim klasycznym ujęciu oznacza z reguły niewielki fragment poprzedzający główny tekst książki. Tymczasem w przypadku modlitwy eucharystycznej termin ten nabiera ściśle teologicznej konotacji. Wyraża on uroczyste proklamowanie zbawczych dzieł Boga, dzięki czemu można uznać, iż niniejsza część modlitwy stanowi rozwinięcie wezwania do złożenia dziękczynienia Bogu, które pojawiło się w dialogu wprowadzającym. W tym celu w sposób syntetyczny przywołane zostają kolejno wydarzenia z historii zbawienia, poczynając od stworzenia, kończąc na zbawczym dziele Chrystusa. Tekst przypomina o tym, że po grzechu pierwotnym ludzkość odłączyła się od pierwotnej jedności z Bogiem, tymczasem Bóg jako Ten, który jest pełen łaskowości dla człowieka, przełamał barierę ustanowioną przez grzech. Posłał swojego Syna na świat po to, aby człowiek został przez Niego zbawiony i przywrócony do pełnej jedności ze Stwórcą²⁵ (por. J 3,17). W treści tego zwięzłego szkicu relacji Boga względem rodzaju ludzkiego ukazany został aspekt Bożej miłości i łaskowości. Po pierwsze, jak wskazuje to tekst, miłość Boga przejawia się w dziele stworzenia człowieka. Treść prefacji pokazuje, że został on powołany do życia z Bogiem i dla Boga. W tym miejscu warto przywołać uwagę jednego z członków komisji liturgicznej odpowiedzialnej za powstanie modlitw eucharystycznych obecnych w głównym tomie *CW*, biskupa diecezji St. Albans, C. Herberta (ur. 1944), który zauważa, że słowa tekstu: „w swojej miłości stworzyłeś nas dla siebie” w sposób naturalny przywołują na myśl słynną wypowiedź świętego Augustyna z jego *Wyznań*²⁶: „stworzyłeś nas dla siebie i niespokojne jest serce nasze: aż nie spocznie w Tobie”²⁷. Obserwacja poczyniona przez Herberta wskazuje na to, że autorytet Ojców Kościoła jest wyraźnie obecny w tekstach liturgicznych wspomnianego tomu *CW*, czego przykładem jest chociażby prefacja w Modlitwie eucharystycznej H.

Z kolei anglikański liturgista, biskup C. Buchanan (ur. 1934) oraz profesor liturgiki C. Read w swoim komentarzu do Modlitwy eucharystycznej H zauważają, że słowa prefacji mówiące o zbawczym działaniu Boga: „*przyszedłeś spotkać nas w swoim Synu*”, wyraźnie nawiązują do przypowieści o synu marnotrawnym²⁸ (por. Łk 15,11-32). Stwierdzają oni, że ta część Modlitwy eucharystycznej

²⁵ Por. Michael Ramsey, *The Anglican Spirit* (New York: Seabury Classics, 2004), 104-105.

²⁶ Por. Buchanan and Read, *The Eucharistic Prayers*, 27.

²⁷ Augustyn z Hippony, *Wyznania*, tłum. Michał Bohusz Szyszko (Warszawa: Hachette Livre Polska, 2008), 9.

²⁸ Por. Buchanan and Read, *The Eucharistic Prayers*, 27.

została zaczerpnięta wprost z Ewangelii według świętego Łukasza. W ten sposób ukazują głęboki związek, jaki istnieje pomiędzy tekstem Modlitwy i Pismem Świętym.

Reasumując można powiedzieć, że treść Modlitwy wskazuje na to, że Chrystus jest Tym, dzięki któremu człowiek narodził się do nowego życia (por. Kol 3,1-4). W konsekwencji Bóg jest ukazany jako sprawca nie tylko stworzenia człowieka, lecz również jego zbawienia. Tak jak jest to ujęte w powyższym fragmencie, inicjatywa w każdym przypadku leży po stronie Boga, który pierwszy wychodzi ku człowiekowi i udziela mu swojej łaski. Tym samym w prefacji wyeksponowane zostają dwa główne powody, dla których Bóg powinien być uwielbiony przez człowieka²⁹.

*In Christ you shared our life
that we might live in him and he in us.
All **He** opened his arms of love upon the
cross and made for all the perfect sacrifice
for sin³⁰.*

*W Chrystusie podzieliłeś nasz los
abyśmy w Nim żyli, a On w nas.
Wszyscy **On** otworzył swe ramiona miłości
na krzyżu i złożył za wszystkich doskonałą
ofiara za grzech.*

Następnie tekst prefacji przypomina, iż dzięki temu, że Syn Boży stał się człowiekiem, ludzkość na nowo może doświadczyć tego, czym jest przebywanie w Bożej obecności i w samym Bogu (por. Rz 8,9-11). Przy czym tekst podkreśla to, że pojednanie człowieka z Bogiem stało się możliwe nie na mocy samego Wcielenia, lecz dopełniło się ono dzięki ofierze krzyża, jaką Jezus Chrystus poniósł dla zgładzenia grzechu. W ten sposób poprzez swoją śmierć i Zmartwychwstanie stał się On przyczyną zbawienia dla wszystkich ludzi. Odkupienie dokonane przez Chrystusa jest zatem, jak podkreśla to tekst Modlitwy, „doskonałą ofiarą”, przez którą człowiek raz na zawsze został skutecznie obmyty i uświęcony³¹.

Tym samym powyższy fragment Modlitwy eucharystycznej koncentruje się na tajemnicy zbawienia, jakie stało się udziałem każdego człowieka za sprawą Jezusa Chrystusa i Jego niepowtarzalnej ofiary krzyżowej (por. Rz 5,8). W końcu należy zauważyć, że prefacja w Modlitwie H wyraźnie podkreśla to, że zbawcze dzieła Boga dokonane zostały przez Chrystusa. Dlatego w konsekwencji również dziękczynienie, jakie występuje w modlitwie eucharystycznej, powinno być kierowane do Boga przez Chrystusa.

²⁹ Por. Augustyn, *Wyznania*, 139.

³⁰ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 204.

³¹ Por. ARCIC, *Agreed Statement on Eucharistic Doctrine 1971*, nr 5.

3. OPOWIADANIE O USTANOWIENIU EUCHARYSTII

*On the night he was betrayed,
at supper with his friends
he took bread, and gave you thanks;
he broke it and gave it to them, saying:
Take, eat; this is my body which is given for you;
do this in remembrance of me.
All **Father, we do this in remembrance of him:
his body is the bread of life**³².*

*W tej nocy gdy został wydany,
na wieczerzy ze swoimi przyjaciółmi
wziął chleb i uczyniwszy Tobie dzięki;
połamał go i dał im mówiąc:
bierzcie, jedzcie; to jest ciało moje, które za
was zostaje wydane; Czyńcie to na moją
pamiątkę.
Wszyscy **Ojcze, czynimy to na pamiątkę Jego:
Jego ciało jest chlebem życia.***

Kolejnym istotnym punktem Modlitwy eucharystycznej H jest opis ustanowienia Eucharystii. Misterium przemiany chleba i wina w ciało i krew Chrystusa, jakie ma miejsce w czasie sprawowania sakramentu Eucharystii, dokonuje się na mocy powołania się na jedyne i historyczne wydarzenie, w którym Jezus przemienił chleb i wino w swoje ciało i krew³³ (por. Mt 26,26-28). Dlatego Modlitwa eucharystyczna, przechodząc do opowiadania o ustanowieniu, przywołuje słowa i gesty Jezusa z Ostatniej Wieczerzy. W tym miejscu przewodniczący Eucharystii wypowiada słowa ustanowienia, które są dokładną recytacją słów samego Chrystusa z Wieczernika³⁴: „*To jest moje ciało za was wydane*” (por. 1 Kor 11,23-24). W konsekwencji posłużenie się dokładną rekonstrukcją biblijnego opisu Ostatniej Wieczerzy wywołuje przekonanie o tym, że w sprawowanej Eucharystii sam Chrystus, mocą Ducha Świętego, urzeczywistnia misterium swojego ciała i krwi³⁵.

Następnie po słowach ustanowienia i wezwaniu do ponawiania tajemnicy Eucharystii, wierni wyznają, że sprawując sakrament Wieczerzy Pańskiej czynią to na pamiątkę Chrystusa. Przy czym podkreślają, że ciało Chrystusa, które będą spożywali, jest prawdziwym pokarmem (por. J 6,55). Według jednego z członków komisji liturgicznej odpowiedzialnej za przygotowanie tekstów *CW*, archidiakona Barnstaple, T. Lloyd (ur. 1938), odpowiedź uczestników liturgii jest przykładem tego, że dialog między przewodniczącym i ludem wiernych, jaki przewija się w tekście Modlitwy eucharystycznej H, zastosowany

³² *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 204.

³³ Por. John Murray Todd, *Reformacja*, tłum. Jan Stanisław Łoś (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1974), 368.

³⁴ Por. Ambroży z Mediolanu, *On the Mysteries and the Treatise on the Sacraments*, trans. Tom Thompson, James Herbert Strawley, ed. (New York: The Macmillan Company, 1919), 109-110.

³⁵ Por. Cyryl Jerozolimski, „On the Mysteries”, w Philip Schaff, ed., *Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series, Volume VII. Cyril of Jerusalem, Gregory Nazianzen* (Grand Rapids MI: Christian Classics Ethereal Library, 1893), 290.

został po to, aby usprawnić rozwój akcji liturgicznej³⁶. Dokonuje się to w ten sposób, że po pierwsze wspomniany dialog angażuje wszystkich obecnych do aktywnego udziału w liturgii. Po drugie zaś jego treść wspiera lepsze rozumienie tego, co dokonuje się w misterium Eucharystii.

At the end of supper, taking the cup of wine, he gave you thanks, and said:

Drink this, all of you; this is my blood of the new covenant, which is shed for you for the forgiveness of sins;

do this in remembrance of me.

All *Father, we do this in remembrance of him: his blood is shed for all*³⁷.

Po wieczerzy, biorąc kielich z winem,

dzięki uczynił Tobie i powiedział:

pijcie z tego wszyscy; to jest moja krew

Nowego Przymierza, która za was zostaje wylana na odpuszczenie grzechów,

czyńcie to na moją pamiątkę

Wszyscy *Ojcze, czynimy to na pamiątkę Jego: Jego krew została wylana za wszystkich*

W następnej kolejności Modlitwa eucharystyczna przechodzi do błogosławieństwa kielicha, przedstawiając tym samym dalszą część opowiadania o ustanowieniu. W tym miejscu mowa jest o wydarzeniu, w którym Chrystus przemienia wino w swoją krew. Modlitwa eucharystyczna przywołując słowa samego Jezusa podkreśla to, że Jego krew jest „krwią nowego przymierza”, jakie Bóg zawarł z ludzkością w Chrystusie. W ten sposób opowiadanie o ustanowieniu niesie w sobie przesłanie o tym, że Chrystus jest Tym, który w swojej Osobie przynosi ludziom odkupienie (por. Dz 4,12). Tekst Modlitwy podkreśla następnie to, że krew Chrystusa została przelana na zglądzenie grzechów, przez co wskazuje jednocześnie na przyczynę męki Chrystusa, jaką jest grzech człowieka.

Na koniec opisu ustanowienia ponownie pojawia się nakaz Chrystusa dotyczący ponawiania sakramentu Wieczerzy Pańskiej, dokładnie tak, jak ma to miejsce w opisie ustanowienia zawartym w jedenastym rozdziale pierwszego listu świętego Pawła do Koryntian (por. 1 Kor 11,23-25). Warto zauważyć, że Pawłowy opis ustanowienia Eucharystii pojawia się nie tylko w Modlitwie H, lecz we wszystkich modlitwach eucharystycznych głównego tomu *CW*³⁸. Ponadto również w *BCP* (1662) zawarty jest opis ustanowienia pochodzący z pierwszego Listu Świętego Pawła do Koryntian, co wskazuje na to, że w tej kwestii liturgia Kościoła Anglii kładzie wyraźny nacisk na wierność tradycji Pawłowej.

³⁶ Por. Trevor Lloyd, „The Church of England: Common Worship”, w Charles Hefling and Cynthia Shattuck, ed., *The Oxford Guide to The Book of Common Prayer. A Worldwide Survey* (New York: Oxford University Press, 2006), 417.

³⁷ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 204.

³⁸ Por. tamże, 184-205; 216-221; 240-241; 261.

Podsumowując opis ustanowienia warto podkreślić, że ta część Modlitwy eucharystycznej jest jednocześnie biblijnym świadectwem sakramentalnego charakteru Eucharystii, co jest uzasadnione tym, że Ostatnia Wieczerza została ustanowiona przez samego Chrystusa³⁹. Na Jego polecenie sprawowana jest od początku chrześcijaństwa, przybierając różne formy w zależności od denominacji oraz tradycji przyjętej w danym Kościele⁴⁰. Niemniej pozostaje tym, co jednoczy wszystkich chrześcijan⁴¹.

4. ANAMNEZA I EPIKLEZA

*As we proclaim his death and celebrate his rising in glory,
send your Holy Spirit that this bread and this wine
may be to us the body and blood of your dear Son*⁴².

*Gdy głosimy Jego śmierć i czcimy Jego
Zmartwychwstanie w chwale,
Poślij swojego Ducha Świętego,
aby ten chleb i wino stały się dla nas
ciałem i krwią Twojego drogiego Syna.*

Bezpośrednio po opisie ustanowienia w tekście modlitwy pojawia się anamneza, w której wspomina się dwie fundamentalne dla wiary chrześcijańskiej prawdy, jakimi są śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa. Warto zwrócić uwagę, że tym, co jest szczególne w przypadku anamnezy, jaka występuje w Modlitwie eucharystycznej H, jest jej niewielka objętość. Mianowicie jest to najkrótsza forma anamnezy spośród wszystkich pozostałych, które wchodzi w skład modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii⁴³. Jak zauważa Dix, anamneza zarówno w Pismach Starego, jak i Nowego Testamentu rozumiana jest jako przywoływanie danego wydarzenia, nie jako wspomnienie, które utraciło swoją aktualność, lecz jako wydarzenie, które dokonuje się tu i teraz⁴⁴. Przy czym należy tutaj wykluczyć rozumienie anamnezy jako wielokrotnego powtarzania wydarzeń zbawczych, chodzi bowiem o aktualizowanie jedyne historycznego wydarzenia Chrystusa wraz z jego skutkami. Zdaniem Dixa przykładem takiego

³⁹ Por. The Chicago-Lambeth Quadrilateral (1888), nr 3, w: Mark Chapman, *Anglicanism. A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2006), 120.; Colin Buchanan, *Eucharistic Consecration in Common Worship* (Cambridge: Grove Books Limited, 2013), 6.

⁴⁰ Por. Earey and Myers, *Common Worship Today*, 144.

⁴¹ Por. ARCIC, *Agreed Statement on Eucharistic Doctrine 1971*, nr 5; Przemysław Kantyka, „Chrzest i Eucharystia w dialogach katolicko-anglikańskich i katolicko-metodystycznych”, *Studia Oecumenica* 17(2017): 297.

⁴² *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 205.

⁴³ Por. Anne McGowan, *Eucharistic Epicleses, Ancient and Modern: Speaking of the Spirit in Eucharistic Prayer* (London: SPCK Publishing, 2014), 222.

⁴⁴ Por. Dix, *The Shape of the Liturgy*, 161.

rozumienia anamnezy w Piśmie Świętym jest chociażby opowiadanie z Pierwszej Księgi Królewskiej, gdzie wdowa z Sarepty zarzuca Eliaszowi, że ten przyszedł po to, aby wypomnieć jej grzech, który obecnie stał się przyczyną śmierci jej syna⁴⁵ (por. 1 Krl 17,18). Przytoczone opowiadanie wskazuje na to, że anamneza dokonywana przed Bogiem ma charakter aktualizujący, ponieważ dla Boga czas, jaki dzieli teraźniejszość od danego historycznego wydarzenia, przestaje obowiązywać.

Moment epiklezy eucharystycznej, który występuje bezpośrednio po anamnezie, jest z kolei tą częścią Modlitwy eucharystycznej H, w której zgromadzony Kościół błaga Boga o to, by Ten posłał Ducha Świętego, który swoją mocą dokona przemiany chleba i wina w ciało i krew Chrystusa⁴⁶. Tym samym jest to miejsce, w którym uczta eucharystyczna przejawia wyraźny charakter pneumatologiczny. Tekst modlitwy ukazuje Ducha Świętego jako Tego, który nadaje Eucharystii wymiaru nadprzyrodzonego. Dzięki Niemu sakrament Eucharystii urzeczywistnia się pośród zgromadzonych wiernych.

Należy zwrócić uwagę również na to, że w strukturze Modlitwy eucharystycznej H epikleza konsekuracyjna występuje po opisie ustanowienia. Przy czym warto zauważyć, że taka kolejność występowania epiklezy konsekuracyjnej jest charakterystyczna dla liturgii wschodnich⁴⁷. Sekwencja przyjęta w Modlitwie eucharystycznej H nie stanowi jednak trudności doktrynalnej, ponieważ zgodnie z teologią anglikańską przemiana chleba i wina w ciało i krew Chrystusa zawsze dokonuje się mocą Ducha Świętego, bez względu na to, czy epikleza pojawia się przed, czy też po opisie ustanowienia. Jak stwierdza się w Deklaracji Moskiewskiej (1976), dotyczącej dialogu anglikańsko-prawosławnego: *The operation of the Holy Spirit is essential to the Eucharist whether it is explicitly expressed or not* („Działanie Ducha Świętego jest istotne dla Eucharystii, niezależnie od tego, czy jest ono wyraźnie wyrażone, czy nie”)⁴⁸. Niemniej można zauważyć, że Kościół Anglii w ostatnich dekadach w swojej reformie liturgicznej wyraźnie otworzył się na Wschód chrześcijaństwa, przejmując od niego niektóre elementy i wprowadzając je do własnej liturgii, czego przykładem jest epikleza eucharystyczna. Niewątpliwie umiejscowienie

⁴⁵ Por. tamże.

⁴⁶ Por. „The Moscow Statement, agreed by the Anglican-Orthodox Joint Doctrinal Commission 1976, nr 26”, w: Zygfryd Glaeser, *Eucharystia w dialogu. Wokół bilateralnych uzgodnień doktrynalnych Kościoła prawosławnego na temat Eucharystii* (Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2007), 267.

⁴⁷ Por. Marek Błaza, *Kościół w stanie epiklezy* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2018), 428.

⁴⁸ *Anglican-Orthodox Dialogue: The Moscow Statement, agreed by the Anglican-Orthodox Joint Doctrinal Commission 1976*, nr 29, cyt. za: Błaza, *Kościół w stanie epiklezy*, 506.

epiklezy na wzór liturgii wschodnich podkreśla rolę Ducha Świętego w kwestii konsekracji darów złożonych na ołtarzu. Z miejscem epiklezy eucharystycznej wiąże się z kolei sama kwestia rozumienia konsekracji darów chleba i wina. Warto wspomnieć, że wśród teologów Kościoła Anglii od początku XX wieku systematycznie intensyfikuje się przekonanie o tym, że w liturgii nie należy uznawać jednego momentu konsekracyjnego w postaci słów ustanowienia, lecz bardziej odpowiednim stanowiskiem jest przyjęcie, iż cała modlitwa eucharystyczna ma charakter konsekracyjny⁴⁹. Zwrot w kierunku takiego spojrzenia na misterium Eucharystii potwierdza to, że wschodnia tradycja liturgiczna od początku ostatniego stulecia wywiera coraz większy wpływ na liturgię i teologię Kościoła Anglii.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę również na to, że Modlitwa eucharystyczna H nie jest wyjątkiem, gdy chodzi o obecność wschodniej tradycji liturgicznej w Kościele Anglii. Podobna kolejność występowania epiklezy eucharystycznej ma miejsce w wielu nowych modlitwach eucharystycznych Kościoła Anglii. Oprócz Modlitwy H, epikleza eucharystyczna typu wschodniego pojawia się także w Modlitwie eucharystycznej D, F i G głównego tomu *CW* oraz w pierwszej dodatkowej modlitwie eucharystycznej Kościoła Anglii (*Additional Eucharistic Prayer One*)⁵⁰. Ponadto tym, co jest szczególne, gdy chodzi o formę epiklezy zastosowanej w nowych modlitwach eucharystycznych Kościoła Anglii, jest jej wyraźna neutralność interpretacyjna. Jak zauważa profesor liturgiki, A. McGowan, zarówno epikleza obecna w Modlitwie eucharystycznej H, jak też wszystkie pozostałe epiklezy eucharystyczne struktury pierwszej (*Order One*) głównego tomu *CW* odznaczają się dużą otwartością wobec różnych możliwości interpretowania tego, jak należy postrzegać kwestię przemiany chleba i wina⁵¹. W anglikańskiej teologii eucharystycznej istnieje bowiem możliwość zarówno bardziej materialnego, jak też bardziej duchowego rozumienia obecności ciała i krwi Chrystusa w Eucharystii⁵². Według McGowan, Kościół Anglii celowo nadaje formie epiklezy eucharystycznej znamiona uniwersalności i niejednoznaczności, co w konsekwencji pozwala spojrzeć na Eucharystię jako na misterium, którego nie sposób w pełni zdefiniować⁵³.

⁴⁹ Por. Colin Buchanan, *Eucharistic Consecration in Common Worship* (Cambridge: Grove Books Limited, 2013), 22.

⁵⁰ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 194-195; 198-203; *Common Worship – Additional Eucharistic Prayers*, 21.

⁵¹ Por. McGowan, *Eucharistic Epicleses, Ancient and Modern*, 223.

⁵² Por. Earey and Myers, *Common Worship Today*, 147.

⁵³ Por. McGowan, *Eucharistic Epicleses, Ancient and Modern*, 223.

All As we eat and drink these holy gifts Wszyscy Gdy spożywamy i pijemy te święte dary
make us one in Christ, our risen Lord⁵⁴. uczyni nas jednym w Chrystusie,
 naszym Zmartwychwstałym Panu.

Osobnym zagadnieniem jest z kolei odpowiedź, jakiej udzielają uczestnicy Eucharystii na wypowiedzianą przez przewodniczącego inwokację Ducha Świętego. Odpowiedź ta wyraża jednoznacznie afirmację tego, iż dary złożone na ołtarzu mają charakter sakralny, ponieważ zostały uświęcone mocą Ducha Świętego i dlatego nie stanowią zwykłego posiłku, lecz wskazują na ucztę duchową⁵⁵. Wierni wyznają tym samym przekonanie, że w uczcie eucharystycznej przyjmują prawdziwe ciało i krew Chrystusa (por. J 6,55). Ponadto w powyższym fragmencie pojawia się również prośba o to, aby przyjmujący sakramentalne dary dostąpili łaski zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, który ustanowił celebrowany sakrament Eucharystii. Tym samym w tekście Modlitwy pojawia się także zwięzła wersja epiklezy komunijnej.

5. HYMN *SANCTUS*

<i>With your whole Church throughout the world we offer you this sacrifice of praise and lift our voice to join the eternal song of heaven⁵⁶.</i>	<i>Z Twoim Kościołem na całym świecie składamy Ci tę ofiarę uwielbienia i wnosimy nasz głos, aby dołączyć do wiecznej pieśni nieba.</i>
--	---

Osobliwym elementem w strukturze Modlitwy eucharystycznej H jest hymn *Sanctus*, który stanowi finalny punkt całej modlitwy. Tym samym w Modlitwie brakuje standardowego zakończenia w postaci doksologii. Trzeba zauważyć, że przyjęta sekwencja jest ewenementem wśród modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii⁵⁷. Typowym zjawiskiem w modlitwach eucharystycznych tegoż Kościoła jest bowiem to, że *Sanctus* pojawia się w początkowej części modlitwy, po prefacji i przed opisem ustanowienia. Tym samym miejsce hymnu *Sanctus* w strukturze Modlitwy eucharystycznej H wskazuje na zastosowanie przez komisję liturgiczną bezprecedensowego rozwiązania.

We wprowadzeniu do hymnu przewodniczący wypowiada słowa ofiarowania, których treść wskazuje na to, że ofiara uwielbienia, składana w Eucharystii, jest adresowana do Boga. Tekst modlitwy podkreśla, że tę czynność spełnia

⁵⁴ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 205.

⁵⁵ Por. Worsley, *The theology of the Church of England*, 119; 124.

⁵⁶ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 205.

⁵⁷ Por. Earey and Myers, *Common Worship Today*, 176.

nie tylko całe obecne zgromadzenie wiernych, lecz dokonuje się to w łączności z całym Kościołem Chrystusa. W końcu Modlitwa H. nawiązując do hymnu *Sanctus*, określa go „wieczną pieśnią nieba”. Należy zauważyć, że użyte w tekście sformułowanie wskazuje na nadprzyrodzony charakter hymnu. Wyraża się w nim rzeczywistość uwielbienia Boga, jaka stale dokonuje się w wieczności. Do tej rzeczywistości dołączają wierni uczestniczący w Eucharystii, tworząc w ten sposób jedność pomiędzy Kościołem ziemskim i Kościołem chwalebny⁵⁸.

*All Holy, holy, holy Lord,
God of power and might,
Heaven and earth are full of your glory.
Hosanna in the highest⁵⁹.*

*Wszyscy Święty, święty, święty Pan,
Bóg mocy i siły,
Niebo i ziemia są pełne Twojej chwały.
Hosanna na wysokości.*

W hymnie *Sanctus* wyrażone zostaje kulminacyjne uwielbienie Boga, które jest jednocześnie zwieńczeniem całej Modlitwy eucharystycznej H⁶⁰. Słowa hymnu pochodzą z biblijnego fragmentu księgi Izajasza (por. Iz 6,3), gdzie w widzeniu prorok ujrzał i usłyszał w świątyni Jahwe Serafinów wielbiących świętość Boga. Warto zauważyć, że słowa te stanowią jednocześnie pierwszy werset żydowskiej modlitwy *Qedushah*⁶¹, która z kolei wchodzi w skład żydowskiej liturgii synagogałnej *berakoth*⁶². Co więcej Dix w swoich badaniach nad genezą chrześcijańskiej modlitwy eucharystycznej wskazuje na wyraźną paralelę, jaka występuje szczególnie między drugim paragrafem jednej z żydowskich modlitw *berakah* a jego odpowiednikiem we wczesnochrześcijańskich Modlitwach eucharystycznych Justyna i Hipolita⁶³. Chodzi tutaj przede wszystkim o formę prefacji typową dla modlitwy eucharystycznej. I tak w porównywanych dokumentach na pierwszym miejscu pojawia się kwestia dziękczynienia za stworzenie. Drugim elementem jest z kolei wspomnienie Bożego dzieła zbawienia. Następnie dziękczynienie porusza kwestię przymierza zawartą między Bogiem i ludźmi. W końcu mowa jest o wdzięczności za pokarm jako szczególny dar Boga. Zdaniem Dix'a, obecna w porównywanych dokumentach analogiczna struktura tekstu i sekwencja występowania określonej tematyki nie jest przypadkowa. Wydaje się zatem, że niezaprzeczone podobieństwo

⁵⁸ Por. Worsley, *The theology of the Church of England*, 87.

⁵⁹ *Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*, 205.

⁶⁰ Por. Colin Buchanan, „Revision of Anglican Eucharistic Prayers post-1950”, *Studia Liturgica* 45(2015): 136.

⁶¹ Por. Louis Bouyer, *Eucharist: Theology and Spirituality of the Eucharistic Prayer*, Translated by Charles Underhill Quinn (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1968), 67.

⁶² Por. tamże, 29.

⁶³ Por. Dix, *The Shape of the Liturgy*, 216.

porównywanych dokumentów dowodzi faktu, iż modlitwa eucharystyczna ma swoje najdalsze korzenie w żydowskiej tradycji modlitwowej. W konsekwencji Dix konkluduje, że chrześcijańska modlitwa eucharystyczna jest wiernym odbiciem żydowskiej modlitwy *berakah*⁶⁴. Podobnego zdania jest również L. Bouyer, który w swoim monumentalnym dziele poświęconym chrześcijańskiej modlitwie eucharystycznej pt. *Eucharystia. Teologia i duchowość modlitwy eucharystycznej*, wskazuje na niepodważalną zależność chrześcijańskiej modlitwy eucharystycznej z żydowską *berakah*⁶⁵. Trzeba zauważyć, że to fundamentalne dziedzictwo żydowskiej tradycji modlitwowej pozostaje wciąż obecne w liturgii chrześcijańskiej. Jego ślady można dostrzec między innymi w strukturze Modlitwy eucharystycznej H.

Podczas analizy Modlitwy H można zauważyć, że kształt pierwszej części hymnu *Sanctus* jest niemalże tożsamy ze swoim odpowiednikiem obecnym w *BCP* (1662)⁶⁶. Jedyną różnicę stanowi dodatek w postaci słów: „Bóg mocy i siły”. Analiza tekstu pozwala stwierdzić, że już pierwsze słowa hymnu, mówiące o świętości Boga (por. 1 Sm 2,2), wskazują na teologiczny charakter tekstu. Imię Boże zostaje uroczyście uświęcone przez zgromadzonych uczestników liturgii, którzy posługują się w tym celu potrójnym powtórzeniem znaczącego w tradycji biblijnej terminu „święty”, który był zarezerwowany samemu Stwórcy. Szczególnie wymownym przykładem określenia Boga terminem „święty” jest jedna z modlitw synagogałnych *berakoth*: *Kedushat ha-Szem*, która w sposób szczególny ukazuje, iż określenie to może być odniesione wyłącznie do Boga⁶⁷. Oprócz tego również użyte w tekście Modlitwy określenia, takie jak „siła” i „moc” wskazują na doskonałość Stwórcy⁶⁸. W dalszej części tekst ukazuje Boga jako Tego, który przenika swoją obecnością każdą część swojego stworzenia, dzięki czemu w hymnie pojawia się jeden z atrybutów Boga, jakim jest Jego wszechobecność⁶⁹ (por. Ps 139,7-8). Na końcu trzeba zauważyć, że hymn prezentuje wyraźnie zredukowaną postać. Mianowicie brak jest w nim drugiej części, to znaczy *Benedictus*. Jest to kolejny szczególny rys tej Modlitwy, ponieważ wszystkie pozostałe modlitwy eucharystyczne, obecne w głównym tomie *CW* struktury pierwszej (*Order One*), zawierają pełną wersję hymnu.

⁶⁴ Por. tamże.

⁶⁵ Por. Bouyer, *Eucharist: Theology and Spirituality of the Eucharistic Prayer*, 22; 27.

⁶⁶ Por. *The Book of Common Prayer*, 253.

⁶⁷ Por. Bouyer, *Eucharist: Theology and Spirituality of the Eucharistic Prayer*, 73.

⁶⁸ Por. Thomas Pownall Boulton, *An introduction to the Theology of the Church of England, in an Exposition of the Thirty-Nine Articles* (London: Ulan Press, 2012), 8.

⁶⁹ Por. tamże.

*

W niniejszym artykule została podjęta próba analizy Modlitwy eucharystycznej H, której przykład przybliży wybrane aspekty teologii eucharystycznej Kościoła Anglii. W rezultacie przeprowadzonej analizy można wskazać na przynajmniej kilka istotnych wniosków. Po pierwsze, na podstawie przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Modlitwa H otrzymuje znamiona najbardziej oryginalnej modlitwy spośród pozostałych modlitw eucharystycznych głównego tomu *CW*. Wskazuje na to niespotykana dotąd forma, w której około jedna trzecia całej Modlitwy jest wypowiedziana przez wspólnotę wiernych uczestniczących w liturgii⁷⁰. W ten sposób Modlitwa H wyraźnie podkreśla wspólnotowy wymiar sprawowania Eucharystii. W tym względzie jest to unikatowa modlitwa eucharystyczna Kościoła Anglii nie tylko we wspomnianym tomie *CW*, ale w całym zbiorze modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii. Fundamentalną cechą tej Modlitwy jest zatem jej charakter dialogiczny, który przewija się od początku do końca tekstu⁷¹.

Poza tym trzeba też wspomnieć o tym, że sama struktura Modlitwy również wskazuje na zastosowanie oryginalnych rozwiązań w Modlitwie eucharystycznej H. Poszczególne części Modlitwy otrzymują nietypowe dla tradycyjnej postaci modlitw eucharystycznych miejsca, czego przykładem może być hymn *Sanctus*, pojawiający się w miejsce końcowej doksologii lub epikleza eucharystyczna umieszczona na wzór liturgii wschodnich. Można powiedzieć, że nowe rozwiązania wskazują przede wszystkim na otwarcie się Kościoła Anglii na inne tradycje liturgiczne. Z drugiej strony trzeba zauważyć, że nowe koncepcje są jednocześnie przykładem zrealizowania jednej z podstawowych intencji komisji liturgicznej przygotowującej kolekcję tomów *CW*, jaką była wspomniana we wstępie fundamentalna kwestia urozmaicenia i zdynamizowania liturgii Kościoła Anglii.

Podsumowując Modlitwę eucharystyczną H warto wspomnieć refleksję Buchanana i Reada, według których Modlitwa ta w umiejętny sposób łączy w sobie elementy tradycji i innowacyjności⁷². Dzięki temu jest ona ważnym przykładem zrealizowania podstawowego celu komisji liturgicznej, jakim było przygotowanie nowych modlitw eucharystycznych w ten sposób, aby połączyć w nich to wszystko, co jest elementarne i uznane w liturgii Kościoła Anglii, z nowym ujęciem odpowiadającym mentalności współczesnego człowieka. Umiejętne połączenie tych dwóch komponentów doprowadziło do tego, iż pomimo

⁷⁰ Mark Beach, *Using Common Worship: Holy Communion. A practical Guide to the New Series* (London: Church House Publishing, 2000), 67.

⁷¹ Por. McGowan, *Eucharistic Epicleses, Ancient and Modern*, 222.

⁷² Por. Buchanan and Read, *The Eucharistic Prayers*, 27.

zastosowania alternatywnych i twórczych form w nowych modlitwach eucharystycznych, w tym również w Modlitwie H, zachowane zostało bogactwo myśli teologicznej obecne w pierwotnej tradycji Kościoła Anglii. Tym samym uczeni wyrażając swoje uznanie dla efektów prac komisji konkludują, iż Modlitwa H stanowi doskonałą konstrukcję nowoczesnej modlitwy eucharystycznej⁷³.

Na końcu trzeba przyznać, że przeprowadzona analiza Modlitwy eucharystycznej H nie stanowi wyczerpującego opracowania tego tematu. Wciąż pozostaje wiele szczegółowych kwestii dotyczących poszczególnych części Modlitwy, które należałoby poddać wnikliwej analizie. Dokonanie tego typu kompletnego opracowania przekracza jednak zakres objętościowy obecnej publikacji. Niemniej niniejszy artykuł na podstawie dokonanej analizy Modlitwy H ukazuje jej specyfikę, a zarazem przedstawia przeglądowy, aczkolwiek bogaty w treść zarys teologii eucharystycznej Kościoła Anglii.

BIBLIOGRAFIA

- Anglican-Roman Catholic International Commission (ARCIC). *Agreed Statement on Eucharistic Doctrine*. 1971. http://www.prounione.urbe.it/dia-int/arcic/doc/e_arcic_eucharist.html
- Augustyn. *Wyznania*. Translated by Michał Bohusz-Szysko. Warszawa: Hachette Livre Polska, 2008.
- Beach, Mark. *Using Common Worship: Holy Communion. A Practical Guide to the New Series*. London: Church House Publishing, 2000.
- Blaza, Marek. *Kościół w stanie epiklezy*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2018.
- Boulton, Thomas Pownall. *An introduction to the Theology of the Church of England, in an Exposition of the Thirty-Nine Articles*. London: Ulan Press, 2012.
- Bouyer, Louis. *Eucharist: Theology and Spirituality of the Eucharistic Prayer*. Translated by Charles Underhill Quinn. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1968.
- Buchanan, Colin. *Eucharistic Consecration in Common Worship*. Cambridge: Grove Books Limited, 2013.
- Buchanan, Colin. „Revision of Anglican Eucharistic Prayers post-1950”. *Studia Liturgica* (2015): 119-142.
- Buchanan, Colin, and Charles Read. *The Eucharistic Prayers of Order One*. Cambridge: Grove Books Limited, 2000.
- Chapman, Mark. *Anglicanism. A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Cockayne, Joshua, and David Eford. „Common Worship”. *Faith and Philosophy* (July 2018): 299-325.
- Common Worship – Additional Eucharistic Prayers*. London: Church House Publishing, 2012.
- Common Worship – Services and Prayers for the Church of England*. London: Church House Publishing, 2000.
- Dix, Gregory. *The Shape of the Liturgy, New Edition*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2005.
- Earey, Mark. *Finding Your Way Around Common Worship: A Simple Guide*. London: Church House Publishing, 2011.

⁷³ Por. tamże.

- Earey, Mark, and Myers Gilly. *Common Worship Today: An Illustrated Guide to Common Worship*. London: HarperCollinsPublishers, 2001.
- Fletcher, Jeremy. *Communion in Common Worship. The Shape of Orders One and Two*. Cambridge: Grove Books Limited, 2000.
- Glaeser, Zygfryd. *Eucharystia w dialogu. Wokół bilateralnych uzgodnień doktrynalnych Kościoła prawosławnego na temat Eucharystii*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2007.
- Heflink, Charles, and Cynthia Shattuck. *The Oxford Guide to The Book of Common Prayer. A Worldwide Survey*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Kantyka, Przemysław. „Chrystus i Eucharystia w dialogach katolicko-anglikańskich i katolicko-metodystycznych”. *Studia Oecumenica* (2017): 287-304.
- McGowan, Anne. *Eucharistic Epicleses, Ancient and Modern: Speaking of the Spirit in Eucharistic Prayer*. London: SPCK Publishing, 2014.
- Ramsey, Michael. *The Anglican Spirit*. New York: Seabury Classics, 2004.
- Schaff, Philip. *Nicene and Post-Nicene Fathers: Second Series. Volume VII. Cyril of Jerusalem, Gregory Nazianzen*. Grand Rapids MI: Christian Classics Ethereal, 1893.
- Strawley, James Herbert. *On the Mysteries and the Treatise on the Sacraments*. Translated by Tom Thompson. New York: Macmillan Company, 1919.
- The Book of Common Prayer*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- The Eucharist: sacrament of unity. An occasional paper of the House of Bishops of the Church of England*. London: Church House Publishing, 2001.
- Todd, John Murray. *Reformacja*. Translated by Jan Stanisław Łoś. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1974.
- Worsley, Frederick William. *The theology of the Church of England*. New York: E.P. Dutton & Co., 1913.

ANALIZA MODLITWY EUCHARYSTYCZNEJ H KOŚCIOŁA ANGLII

Streszczenie

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie jednej z modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii (Church of England), jaką jest Modlitwa H (Eucharistic Prayer H). Jest to najkrótsza modlitwa eucharystyczna spośród wszystkich pozostałych, jakie obecne są w głównym tomie Common Worship. Jej struktura została opracowana w ten sposób, że zastosowany w niej model dialogiczny stanowi rdzeń całej modlitwy. Jest to jeden z elementów, który wyróżnia tę modlitwę od pozostałych modlitw eucharystycznych Kościoła Anglii. Przyjęcie dialogicznej formy wspiera rozumienie Eucharystii jako wydarzenia celebrowanego we wspólnocie i przez całą wspólnotę, przeciwko indywidualistycznym tendencjom. Fundamentalnym aspektem modlitwy jest jej teocentryczny charakter. Tekst ukazuje Boga Ojca, jako Tego, który jest w centrum modlitwy eucharystycznej, gdyż to On jest jej adresatem. Ważną kwestią dotyczącą modlitwy H jest również jej głęboka więź z Tradycją Kościoła. Analiza tekstu pozwala stwierdzić, że treść modlitwy jest mocno zakorzeniona w Piśmie Świętym oraz w teologii Ojców Kościoła. Pomimo zachowania tego fundamentalnego dziedzictwa, w modlitwie tej pojawiają się nowatorskie rozwiązania, które wnoszą świeżość do liturgii Kościoła Anglii.

Słowa kluczowe: Chrystus; dialog; Eucharystia; Kościół Anglii; modlitwa eucharystyczna.